

6. Пименова М. В. Типы концептов и этапы концептуального исследования. *Вестник Кемеровского государственного университета*. Кемерово : КемГУ, 2013. С. 127–131.
7. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва : Языки русской культуры, 1997. 824 с.
8. Brunnicardi D. *The Seahound: The Story of an Irish Ship*. Cork, 2001. 152 p.
9. Cambridge Dictionaries online . URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення 10.01.2020).
10. Collins Dictionaries online . URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (дата звернення 10.01.2020).
11. Dolan T. P. *A Dictionary of Hiberno-English*. 3rd edition. Dublin : Gill & MacMillan, 2014. xxviii, 320 p.
12. Lenihan P. *Consolidating Conquest : Ireland 1603-1727*. London : Routledge, 2008. 318 p.
13. Liere K. Van, Ditchfield S., Louthan S. *Sacred History: Uses of the Christian Past in the Renaissance World*. Oxford, 2012. 339 p. 784 p.
14. New Irish-English Dictionary. URL: <https://www.teanglann.ie/en/> (дата звернення 10.01.2020).
15. O'Leary P. *Gaelic Prose in the Irish Free State: 1922-1939*. University Park : Penn State Press, 2010. 784 p.
16. Oxford Dictionaries Online . URL: <http://www.oxforddictionaries.com/> (дата звернення 10.01.2020).
17. The Free Dictionary. URL: <https://www.thefreedictionary.com/> (дата звернення 10.01.2020).

УДК 378:37.011.3–051:93/94:81'373

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-2.29>

КОМПОНЕНТИ ЗМІСТУ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

COMPONENTS OF CONTENTS OF LEXIC COMPETENCE OF FUTURE HISTORY TEACHERS

Полянiчко О.Д.,

orcid.org/0000-0003-3788-3233

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри західних і східних мов та методики їх навчання

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

У статті досліджено поняття лексична компетентність та доведено, що це заснована на лексичних знаннях, навичках, умінях, а також особистісному мовному та мовленнєвому досвіді здатність людини визначати контекстуальне значення слова, порівнювати обсяг його значення в двох мовах, розуміти структуру значення слова і виділяти специфічно національне в значенні слова.

Визначено, що лексична компетентність представляє собою складне утворення, до складу якого входять: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, рефлексивний і поведінковий компоненти. Формування лексичної компетентності пропорційно залежно від сформованості у студентів лексичних навичок, які засновані на певних принципах, а саме: принцип єдності навчання лексиці і мовленнєвої діяльності; принцип інтегративності; принцип тематичної обумовленості; принцип верифікації ментальних компонентів у змісті навчання лексиці; принцип колективної взаємодії; принцип обліку дидактико-психологічних особливостей навчання та аудиторії.

Дані принципи спрямовані на розвиток комунікативної культури із застосуванням лексичних знань з певної тематики і входять в систему принципів сучасного комунікативно-когнітивного підходу.

Набуті знання і навички дають можливість розвивати і удосконалювати лексичну компетентність, про рівень сформованості якої свідчить здатність студентів вирішувати складні завдання, що пов'язано із засвоєнням і вивченням іншомовних слів, умінні використовувати їх на практиці, тобто здатність самостійно продукувати висловлювання, виражати свої власні креативні думки.

Також від рівня сформованості лексичних умінь буде залежати рівень володіння студентами іноземною мовою: чим вище буде рівень сформованості лексичних умінь, тим вище буде рівень їхнього професійного іншомовного мовлення.

Ключові слова: комунікативна компетенція, лексична компетентність, лексичні знання, лексичні навички, лексичні уміня.

The article explores the concept of lexical competence and proves that it is based on lexical knowledge, skills, abilities, as well as personal linguistic and speech experience of a person's ability to determine the contextual meaning of a word, to compare its meaning in two languages, to understand the structure of meaning of a word and to isolate in the meaning of the word.

It has been determined that lexical competence is a complex formation, which includes: motivational, cognitive, activity-practical, reflexive and behavioral components. The formation of lexical competence is proportional to the students' lexical skills, which are based on certain principles, namely: the principle of unity of learning vocabulary and speech activity; the principle of integrativeness; the principle of thematic conditioning; the principle of verification of mental components in the content of vocabulary training; the principle of collective interaction; the principle of accounting didactic-psychological features of teaching and the audience.

These principles are aimed at the development of communicative culture with the use of lexical knowledge on a particular subject and are included in the principles of modern communicative-cognitive approach.

Acquired knowledge and skills give the opportunity to develop and improve lexical competence, the level of formation of which indicates the ability of students to solve complex problems related to learning and learning foreign words, the ability to use them in practice, the ability to independently express expressions, express their own expressions thoughts.

Also, the level of vocabulary development will depend on the level of knowledge of students in a foreign language: the higher the level of vocabulary development, the higher will be the level of their professional foreign language.

Key words: communicative competence, lexical competence, lexical knowledge, lexical skills, lexical skills.

Постановка проблеми. У зв'язку зі вступом України до європейського загальноосвітнього простору, впровадження нових навчальних програм та тенденцій у сучасному житті й освіті, виникла необхідність суттєвої модернізації та перегляду вимог до іншомовної комунікативної компетенції, а саме до найголовнішого її складника – лексичної компетентності у процесі навчання та вивчення іноземної мови в цілому та до її формування у майбутніх вчителів історії, які навчаються у педагогічному вузі.

Для успішної професійної діяльності майбутні вчителі історії повинні володіти навичками та вміннями спілкування іноземною мовою, знаннями національних особливостей культур та їхніх міжкультурних відмінностей, оволодіти стратегіями вирішення будь-яких спірних ситуацій. Тому іноземна мова як навчальна дисципліна повинна перейти до переліку таких обов'язкових дисциплін, що супроводжують вивчення основної спеціальності та роблять іншомовне професійне спілкування не лише можливим, а і успішним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мета курсу навчання іноземної мови майбутніх вчителів історії полягає у формуванні комунікативної компетенції, яка у свою чергу, виступає сукупністю взаємопов'язаних елементів, одним із компонентів якого є мовна компетенція. Неоднозначність даної проблеми викликає інтерес як вітчизняних, так і багатьох зарубіжних учених.

Так було описано способи і прийоми для розкриття значень іншомовних слів, призначених для рецептивного засвоєння студентами; проаналізовано дію лексичного механізму в різних видах мовленнєвої діяльності (О.М. Шамов); вивчено процес функціонального опанування студентами лексики з урахуванням закономірностей породження мовленнєвих висловлювань (В.С. Коростильов, Е.В. Мирошниченко); розроблено типи і види вправ для навчання студентів немовних вузів термінологічної лексики

(О.Б. Тарнопольський, Н.С. Форкун); визначено критерії й описано процедуру відбору лексичних одиниць для формування словника-мінімуму у студентів I курсу мовних вузів (С.М. Степашенко).

Так, більшість учених розглядають мовну компетенцію як знання мовної системи, що вивчається на усіх рівнях мови (фонологічному, лексичному, граматичному), граматичних правил побудови речення (А.Л. Бердичівський, М.М. Вятютнев, L.F. Bachman, M. Canale). Також дослідники включають у мовну компетенцію навички і вміння застосовувати ці знання на мовній практиці іноземною мовою (І.Л. Бім, Д.І. Ізаренков, В.В. Сафонова, Е.В. Тихомирова, J.A. Van Ek). Аналіз визначень мовної компетенції показав, що при розгляді названого феномену багато вчених (А.Л. Бердичевській, І.Л. Бім, Е.В. Тихомирова) надають велику значущість граматичній стороні іноземної мови. Однак зміст іншомовного висловлювання пов'язано саме зі знанням лексики іноземної мови. У зв'язку з цим представляється виправданим виділення лексичного компонента як важливої структурної одиниці мовної компетенції, що формується у студентів вузу загалом та й у майбутніх вчителів історії також.

Постановка завдання. Як свідчить аналіз нормативних документів та фахової літератури з проблеми дослідження, серед методистів не існує єдиного визначення поняття лексична компетентність. Процес формування іншомовної лексичної компетентності передбачає взаємопов'язану і взаємозалежну сукупність іноземної мови і накопичення лексичного запасу, оскільки лексична компетентність формується в процесі комунікативної діяльності студентів, а комунікативна компетенція удосконалюється по мірі становлення лексичної компетентності. Розвиток лексичної компетентності як системи не можливий без її структурних компонентів. Тому основне завдання нашого дослідження полягає в визначенні компонентів змісту лексичної компетентності, умов та рівнів їхньої сформованості.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна компетенція складається з трьох основних компетенцій: лінгвістичної, під якою розуміємо мовний досвід студента; соціолінгвістичної, під якою розуміємо його мовленнєвий досвід; прагматичної, під якою розуміємо власне особистісні якості студента. Процес формування лексичної компетентності представляє найбільший інтерес і вимагає подальшого аналізу, тому що «саме з накопичення лексичного запасу, зі збагачення словника студентів починається оволодіння ними іноземною мовою» [1, с. 44].

Під лексичною компетентністю методисти розуміють здатність індивіда на основі лексичних знань, рецептивних та репродуктивних лексичних навичок адекватно розпізнавати на слух та коректно оформлювати власне висловлювання, враховуючи лінгвосоціокультурні та термінологічні особливості загальнокультурної та фахової лексики, ситуацію спілкування та стилі мовлення, а також забезпечувати підтримку функціонування зазначених навичок на необхідному рівні та здійснювати постійний самоконтроль лексичного оформлення власного мовлення.

Так, відомий методист О.М. Шамов вважає, що *лексична компетентність* – це заснована на лексичних знаннях, навичках, уміннях, а також особистісному мовному та мовленнєвому досвіді здатність людини визначати контекстуальне значення слова, порівнювати обсяг його значення в двох мовах, розуміти структуру значення слова і виділяти специфічно національне в значенні слова [2].

Беручи до уваги точку зору дослідника, ми можемо сказати, що лексична компетентність представляє собою складне утворення, до складу якого входять: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, рефлексивний та поведінковий компоненти.

Мотиваційний компонент визначає цілі і мотиви навчання лексиці, стимулює активність студентів до вивчення іноземної мови. Завдяки *пізнавальному або когнітивному компоненту* формуються знання про лексичні одиниці, а також вплив на активність їхнього подальшого застосування на практиці. *Діяльнісно-практичний компонент* відповідає за вміння застосовувати і сприймати лексичні одиниці в процесі комунікації. За допомогою *рефлексивного компоненту* ми аналізуємо рівень володіння і правильність застосування засвоєних лексичних одиниць у мові. *Поведінковий компонент* передбачає вміння самостійно працювати з лексичними одиницями [1].

Формування лексичної компетентності пропційно залежно від сформованості у студентів лек-

сичних навичок. У методиці навчання іноземних мов *лексична навичка* визначається як автоматизована дія з вибору лексичної одиниці адекватно задуму та її правильному поєднанню з іншими одиницями у продуктивному мовленні (говоріння та письмо) і автоматизоване сприйняття й асоціювання зі значенням у рецептивному мовленні (аудіювання і читання) [2, с.19]. Лексичні навички формуються за певними принципами.

Питанням дослідження і розробки принципів, які є системоутворюючими у формуванні лексичних навичок займалися такі вчені, як: І.Л. Бім, В.А. Бухбіндер, Н.Д. Гальскова, Н.І. Гез, В. Штраус, Н.А. Горловий, Г.А. Китайгородська, І.П. Короткова. На основі їхніх досліджень і розробок вдається можливим виділити наступні: принцип єдності навчання лексиці і мовленнєвої діяльності; принцип інтегративності, тобто інтеграція іноземної мови та спеціальності; принцип тематичної обумовленості, який полягає в урахуванні вузу і спеціальності студентів; принцип верифікації ментальних компонентів у змісті навчання лексиці, тобто вирішення проблемних ситуацій максимально наближених до умов реального спілкування; принцип колективної взаємодії; принцип обліку дидактико-психологічних особливостей навчання та аудиторії.

Ці принципи спрямовані на розвиток комунікативної культури із застосуванням лексичних знань з певної тематики і входять в систему принципів сучасного комунікативно-когнітивного підходу.

Також для становлення певних лексичних навичок методистами було розроблено етапи їхнього формування. Розглянемо кожен з цих етапів.

Перший етап полягає у набутті сенсорної інформації про слово, тобто його сприйняття, упізнання, розпізнання та запам'ятовування, яке повинно бути усвідомлене, а не механічне.

Другий етап полягає у практичних діях зі словом, тобто помірний розвиток умінь вживати нову лексику, запам'ятовувати та вводити її у довготривалу пам'ять.

Третій етап полягає у формуванні лексичних умінь, тобто лексична креативність, що характеризується оригінальністю, новизною думки та здатністю до створення власного висловлювання.

Про рівень сформованості лексичної компетенції свідчать наступні вміння студентів: усвідомлено імітувати звуковий образ іншомовного слова; автоматично знаходити необхідні слова в ментальному лексиконі; комбіновано вживати слова в залежності від ситуації спілкування; висловлювати одну і ту ж думку, використовуючи різні лексичні одиниці; передбачати значення

слова за контекстом; виходити зі складної лексичної ситуації різними шляхами; проводити лексичну самокорекцію [2, с. 25]. Ці вміння свідчать про сформованість іншомовної лексичної компетентності, а звідси і високий рівень володіння іноземною мовою.

Висновки. Отже, доходимо висновку, що лексична компетентність є складовою частиною іншомовної комунікативної компетенції та її формування відповідає за формування всіх складових частин іншомовної комунікативної компетенції. Лексична компетентність представляє собою складне утворення, до складу якого входять: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, рефлексивний і поведінковий компоненти.

Формування лексичної компетентності пропорційно залежно від сформованості у студентів лексичних навичок. У методиці навчання іноземних мов лексична навичка визначається як автоматизована дія з вибору лексичної одиниці адекватно задуму та її правильному поєднанню з іншими одиницями у продуктивному мовленні (говоріння та письмо) і автоматизоване сприйняття й асоціювання зі значенням у рецептивному мовленні (аудіювання і читання).

Лексичні навички формуються за певними принципами, що спрямовані на розвиток комунікативної культури із застосуванням лексичних знань з певної тематики і входять в систему принципів сучасного комунікативно-когнітивного підходу, а саме: принцип єдності навчання лексиці і мовленнєвої діяльності; принцип інтегратив-

ності; принцип тематичної обумовленості; принцип верифікації ментальних компонентів у змісті навчання лексиці; принцип колективної взаємодії; принцип обліку дидактико-психологічних особливостей навчання та аудиторії.

Для становлення певних лексичних навичок методистами було розроблено етапи їхнього формування. Перший етап полягає у набутті сенсорної інформації про слово, тобто його сприйняття, упізнання, розпізнання та запам'ятовування, яке повинно бути усвідомлене, а не механічне. Другий етап полягає у практичних діях зі словом, тобто помірний розвиток умінь вживати нову лексику, запам'ятовувати та вводити її у довготривалу пам'ять. Третій етап полягає у формуванні лексичних умінь, тобто лексична креативність, що характеризується оригінальністю, новизною думки та здатністю до створення власного висловлювання.

Набуті знання і навички дають можливість розвивати і удосконалювати лексичну компетенцію, про рівень сформованості якої свідчить здатність студентів вирішувати складні завдання, що пов'язано із засвоєнням і вивченням іншомовних слів, умінні використовувати їх на практиці, тобто здатність самостійно продукувати висловлювання, виражати свої власні креативні думки.

Також від рівня сформованості лексичних умінь буде залежати рівень володіння студентами іноземною мовою: чим вище буде рівень сформованості лексичних умінь, тим вище буде рівень їхнього професійного іншомовного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Павлова Л.П. Формирование иноязычной лексической компетенции у студентов экономического вуза. *Инновационные образовательные технологии*. 2011. №2. С. 44–50.
2. Шамов А.Н. Лексические навыки устной речи и чтения – основа семантической компетенции обучаемых. *Иностранные языки в школе*. 2007. №4.
3. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : ИКАР, 2009. 448 с.
4. Горбунова Н.В. Лексична компетенція дітей дошкільного віку в сучасних дослідженнях. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2010. Вип. 8. С. 85–91. URL: www.nbuv.gov.ua/.../Soc.../PD810_14.pdf.
5. Евдокимова М.Г. Проблема использования компьютерных языковых игр в работе над рецептивной лексикой (англ. яз., неяз. вуз) : автореферат дисс. ... канд. пед. наук. Москва, 1992. 25 с.
6. Лаптева Н.Е. Формирование речевого лексического навыка на основе дифференцированного использования знаний (немецкий язык, неязыковой вуз) : дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Минск, 2004. 152 с.
7. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій: навч.-метод. посіб. для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр» / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. ; за ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.
8. Словарь социолингвистических терминов / В.А. Кожемякина и др. : под ред. В.Ю. Михальченко. Москва : Ин-т языкознания РАН, 2006. 312 с.
9. Сиземина А.Е. Методика развития лингвистической компетенции студентов лингвистического вуза на основе формирования мотивационной базы обучающихся: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / НГЛУ им. Н.А. Добролюбова. Н. Новгород, 2009. 84 с.